

päättäjän ohjekirja, kun on...
PÄÄTÖKSEN AIKA!

EQUAL

Toimituskunta:

Matti Mäkelä (puheenjohtaja), VaSkooli-projekti, Turun ammatti-instituutti

Mia Haapasaari, kansallinen teematyöhanke, Turun ammatti-instituutti

Elina Hakkarainen, Valtakunnallinen työpajayhdistys

Maarit Heinikainen, Muuntaja-projekti, Etelä-Savon ammattiopisto

Eino Hietalahti, Opequal, Opeko

Mervi Leino, VaSkooli-projekti, Salon seudun ammattiopisto

Riikka Michelsson, Koutsi-projekti, Kiipulan ammattiopisto

Petteri Ora, Koutsi-projekti, Kiipulan ammattiopisto

Juha Oulujärvi, Opequal, Opeko

Anu Parantainen, VaSkooli-projekti, Turun ammatti-instituutti

Varpu Taama, Lukineuvola-projekti, Opetushallitus

Taitto:

Satu Hatakka, Turun ammatti-instituutti

Painopaikka:

Turun ammatti-instituutti 2007

Julkaisija:

EQUAL-yhteisöaloiteohjelma

Rahoittaja:

Euroopan sosiaalirahasto

Työministeriö

ISBN 978-952-99956-0-8

PÄÄTÖKSEN AIKA!

miten tukea nuoren tietä
peruskoulusta toiselle
asteelle ja työelämään

toimenpide-ehdotuksia koulutus- ja yhteiskuntatakuun
toimeenpanoon liittyvään päätöksentekoon

SISÄLTÖ

JOHDANTO	6
ALUKSI	7
Hintalappu syrjäytyvälle nuorelle	7
Sektorimallista kokonaisvastuuseen	7
NIVELVAIHEYHTEISTYÖ JA -TUKI	10
Lähtökohta	10
Kolumni: Saattaen vaihdettava	10
Haasteita ja ratkaisumalleja	11
Matalan kynnyksen ohjauspaikat	11
Tiedottaminen ja tiedonsiirto nivelvaiheessa	11
Jyväskylän erilainen malli – nivelohjaus	11
Toimenpide-ehdotukset	12
OHJAUS JA TUKITOIMET	13
Lähtökohta	13
Kolumni: Mihin Lukineuvolaa tarvitaan?	13
Haasteita ja ratkaisumalleja	14
Toimenpide-ehdotukset	14
Asiantuntijat vastaavat: Miksi monikulttuurinen ohjaus on vaikeaa – vai onko?	15
JOUSTAVAT TAVAT OPISKELLA AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA	16
Lähtökohta	16
Kolumni: Työammatin avulla joustavasti työelämään	16
Haasteita ja ratkaisumalleja	17
Toimenpide-ehdotukset	17
SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN	18
Lähtökohta	18
Asiantuntijat vastaavat: Vastaako koulutus työelämän huutoon?	18
Haasteita ja ratkaisumalleja	19
Työhönvalmennus	19
Työelämäkurssit ja Urasoppi	20
Erityistuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjaus työelämään	20
Toimenpide-ehdotukset	20
OPETTAJIEN JA OHJAAJIEN TÄYDENNYSKOULUTUS	21
Lähtökohta	21
Kolumni: Ohjausta vai tulipalon sammuttamista – näkökulmia oppijälähtöisen ohjauksen resurssien suuntaamiseen	21
Haasteita ja ratkaisumalleja	22
Toimenpide-ehdotukset	20
TIIVISTELMÄ	23
Hallitusohjelma haltuun	24
PROJEKTIKUVAUKSET	25
LÄHTEET	26

JOHDANTO

Tämän julkaisun on tuottanut koko EU:n alueella toteutettavaan EQUAL-yhteisöaloiteohjelmaan liittyvä kansallisen teematyön hanke *Työelämään integroituminen*. Kansainvälisen EQUAL-ohjelman tavoitteena on kehittää yhteistyön avulla uusia keinoja, joilla torjutaan syrjäytymistä, syrjintää sekä epätasa-arvoa työmarkkinoilla. Pyrkimyksenä on tukea erityisesti heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ja vaikeasti työllistettävien työelämäkynnyksen ylittämistä. Kansallisen teematyöhankkeen *Työelämään integroituminen* keskeisimpänä tavoitteena on ollut löytää, kehittää ja ottaa käyttöön uusia menetelmiä, joiden avulla voidaan edistää nuorten siirtymistä koulutuksesta työelämään.

Teematyön toteuttamisessa ovat olleet mukana EQUAL-ohjelman projekteista CHANCES, Koutsu, Lukineuvola, Muuntaja, OPEQUAL ja teematyökokonaisuuden vetäjänä toiminut VaSkooli. Leonardo-ohjelman hankkeista teematyöhön osallistui Second Chance. Yhteistä edellä mainituille oli työskentely uusien nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimintamallien ja hyvien käytäntöjen kehittämiseksi ja valtavirtaistamiseksi. Tarkemmat kuvaukset teematyön toteuttajaprojekteista löytyvät tämän julkaisun lopusta.

Teematyön keskeisiä tuotoksia olivat erilaiset seminaarit, workshopit ja asiantuntijavaihdon tapahtumat, joita järjestettiin eri puolilla Suomea eri teemojen ympärillä. Kaikkien näiden tapahtumien tavoitteena oli levittää tietoa nuorten syrjäytymisen ehkäisystä sekä edistää eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen leviämistä.

Teematyöryhmän virtuaalisessa työskentely-ympäristössä sekä työkokouksissa tekemän työn tuloksena eri projekteilta kerätyistä hyvistä käytännöistä työstettiin kaksi julkaisua, joista toinen on kädessäsi oleva päättäjille suunnattu *Päätöksen aika!*. Sen tavoitteena on herättää keskustelua sekä nostaa esiin erilaisia nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä haasteita, ratkaisumalleja ja toimenpide-ehdotuksia. Julkaisu ja siinä esitetyt toimenpide-ehdotukset pohjautuvat toteuttajaprojektien kehittämistyöhön ja sen eri toimijoiden asiantuntemukseen. Lisäksi jokaiseen lukuun on pyydetty eri asiantuntijoilta aiheeseen liittyviä kommenttipuheenvuoroja näkökulmien moninaisuuden takaamiseksi ja jatkodebatin pohjaksi.

Turussa 1.10.2007

Toimituskunta

Hintalappu syrjäytyvälle nuorelle

Elinikäisen työmarkkinoilta syrjäytymisen hinnasta on esitetty erilaisia arvioita, jotka ovat vaihdelleet puolesta yhteen miljoonaan euroon. Esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusvirasto arvioi tuoreessa *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*-raportissaan, että ”jos nuori ajautuu sosiaalisesti huono-osaiselle elämän uralle ja syrjäytyy pysyvästi työmarkkinoilta, niin tästä aiheutuu yhteiskunnalle noin miljoonan euron kustannukset ennen kuin kyseinen henkilö täyttää 60 vuotta”.

Tarkastusviraston mukaan nuorten syrjäytymisestä yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset ovat kaikkiaan miljardiluokkaa. Aivan eurolleen syrjäytymisen todellista laskua on vaikea laskea, sillä asiantuntijoiden mukaan syrjäytymistä ehkäisevän toiminnan kustannuksia ei ole tutkittu riittävästi ja erilaisten toimenpiteiden kokonaisvaikuttavuuden arviointi on käytännössä mahdotonta. Joka tapauksessa on selvää, että esimerkiksi kuntien tasolla sijoitus syrjäytymisen ehkäisyyn mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on erittäin tehokasta säästämistä. Jonkinlaisen kuvan nuorten syrjäytymisen valtion ja kuntataloudelle aiheuttamista kuluista saa seuraavista luvuista:

- vuosittain noin 3000 nuorta jää peruskoulun jälkeen ilman opiskelupaikkaa
- opintonsa keskeyttää ammatillisessa peruskoulutuksessa noin 30 ja lukiokoulutuksessa noin 11 prosenttia nuorista

Nuoren syrjäytymisen hintalapun suuruutta mietittäessä, täytyy lisäksi

aina muistaa, että syrjäytyminen on yhteiskunnalle pelkästään taloudellinen menetys, mutta syrjäytyvälle hänen elämänsä syvästi koskettava tragedia.

Sektorimallista kokonaisvastuuseen

Suomalaisen koulutusjärjestelmän peruskaavio on varsin selkeä. Peruskoulun ala-asteelta siirrytään yläasteelle, jonka jälkeen valitaan ammatilliset toisen asteen opinnot tai lukio. Tämän jälkeen vaihtoehtoina ovat lähinnä työelämä, ammattikorkeakoulu tai yliopisto. Pääosalle nuorista reititys soveltuu vähintäänkin kohtuullisen hyvin. Oppimistulokset ovat hyviä, opettaminen tehokkaasti hoidettua ja kansainvälisessä vertailussa nuoret ovat menestyneet loistavasti. Silti arvioidaan, että jopa joka kymmenes nuori tipahtaa järjestelmästä jossakin vaiheessa: matka yläasteelta ammattiin päättyy opintojen keskeytymisestä johtuvaan epäonnistumiseen ja mielenkiinnon hiipumiseen sekä tätä kautta koulutuksen ja usein myös työelämän ulkopuolelle.

Länsi-Suomen lääninhallituksen sivistystoimentarkastaja **Erik Häggman** arvioi tekemässään selvityksessä, että vuonna 2004 noin 94 000 nuorta oli ilman työtä tai koulutuspaikkaa. Osa asiantuntijoista pitää lukua liian suurena, sillä esimerkiksi työhallinnon tilastojen mukaan heinäkuussa 2007 työttöminä työnhakijoina alle 25-vuotiaita nuoria oli ainoastaan 29 000. Lukuja ei voi suoraan verrata toisiinsa, koska ne ovat eri vuosilta ja lisäksi kaikki koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevat nuoret eivät näy työhallinnon tilastoissa. Vaikka

Ongelmana on lisäksi edelleen – kuten Valtiontalouden tarkastusvirasto arvioi *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*-raportissaan – se, että lainsäädäntö ei tue riittävästi hallinnonalojen välistä ja moniammatillista yhteistyötä. Paikallisella tasolla ongelmia aiheuttavat lisäksi eri toimijoiden välistä tiedonkulkua vaikeuttavat erilaiset salassapitosäädösten tulkinnat. Vaatimukseen moniammatillisen ja eri tahojen välisen yhteistyön kehittämisestä yhtyi hiljattain myös opetusministeriön asettama Opinto-ohjauksen ja työhallinnon ohjauspalveluiden yhteistyöryhmä muistiossaan *Nuorten ohjauspalveluiden tehostaminen*.

Equal-teematyöhön (”Työelämään integroituminen – koulutuksen ja työelämän yhteen niveltäminen”) osallistuvien projektien yhteisen kehittämistyön tuloksena hahmotelussa (ks. viereinen sivu) tavoiteltavan koulutusjärjestelmän mallissa keskiöön nousevat asiakas (nuori) ja hänen tarpeensa. Tässä mallissa kynnykset vaiheesta seuraavaan

on madallettu tai poistettu kokonaan. Koulutusjärjestelmää voidaan katsoa yhtenäisenä kokonaisuutena, jossa erilaiset etenemistiet ovat kaikki osa normaalia mallia.

Yläasteella on jo nyt käytössä tekemällä oppimisen luokkia, ja jos päättötodistuksen saamisen aikaan ei osaa tehdä uravalintaa, voi kymppi luokan tai ammattistartin avulla selvittää sopivia vaihtoehtoja. Myös nuorten työpajat voivat toimia tukena sekä ammatillisiin opintoihin siirryttäessä että niiden jo alettua.

Vastaavasti ammatillisten opintojen tulisi tarjota entistä enemmän joustavia ja vaihtoehtoisia tapoja ammatillisten valmiuksien saavuttamiseen. Tekemällä oppimalla saatu tietous ja osaaminen on yhtä arvokasta kuin perinteisen teoriaopetuksen kautta saavutettu.

Toimijoiden välinen yhteistyö on osoittautunut hedelmälliseksi erityisesti niiden nuorten kohdalla, joille kasaantuu opinnoissaan vaikeuksia.

viime vuosien myönteisen talous- ja työllisyyskehityksen vuoksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrä on oletettavasti pienentynyt, liian moni nuori jää edelleen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Tilanteen parantamiseksi esimerkiksi Häggman vaatii maahamme järjestelmää, jolla nuoria seurattaisiin 20-vuotiaiksi asti. Seurantajärjestelmä edesauttaisi myös nuorten työllisyyteen liittyvien tilastojen yhdenmukaistamista. Pelkkä seuranta ei tietenkään vielä riitä, vaan nuorille tulee olla myös tarjolla erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja ja riittäviä tukitoimia.

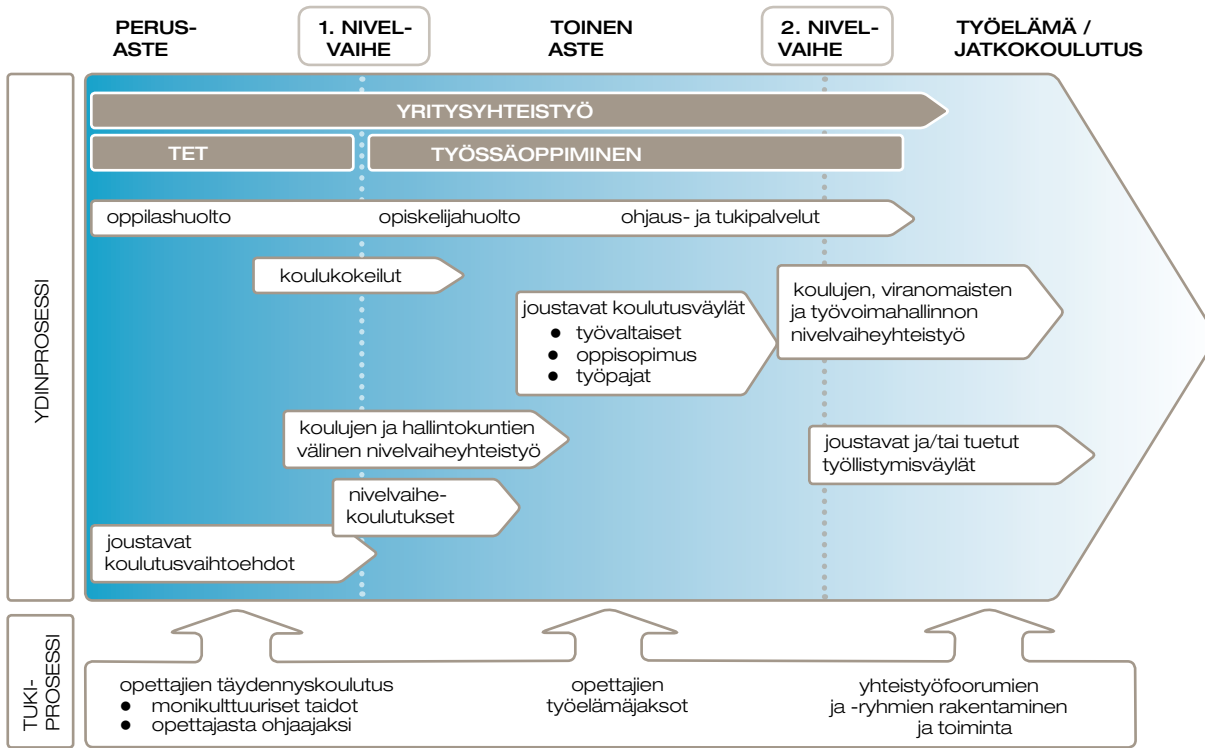
Vaikka yhteistyö eri toimijoiden ja kouluasteiden välillä onkin viime vuosina kehittynyt eri puolilla Suomea, niin äärimmillään (ks. alla) tiukasti

sektoroitu järjestelmä pitää edelleen eri toimijoiden palvelut tiukasti eriytettyinä ja kasvattaa entisestään nivelvaihekynnyksiä.

Ei olekaan ihme, että osalle nuorista ja heidän vanhemmistaan etenemisreitit näyttävät toisistaan irrallisina osasina, joiden luomasta kokonaisuudesta on vaikea ottaa selvää. Poikkeaminen vakioidusta etenemisjärjestyksestä johtaa helposti ongelmallisiin tilanteisiin. Häggmanin mukaan koulutuskeskustelua maassamme dominoikin ”näkökulma, jossa koulutus nähdään yhtenä jatkumona peruskoulusta toisen asteen ammatillisen koulutuksen kautta työelämään. Kaikki poikkeamat ovat negatiivisia poikkeamia.”

Laajan nivelvaiheen ohjaus- ja tukitoimien prosessimalli peruskoulusta toisen asteen ammatillisen koulutuksen kautta työelämään

Oppilas- ja opiskelijahuolto, työpajat, sosiaali- ja työvoimatoimistot, nuoriso- ja sivistystoimi sekä tietysti erityisesti opettajat ja opinto-ohjaajat voivat yhdessä muodostaa sen mahdollistajien joukon ja tukirakenteen, jonka avulla merkittävästi suurempi osa nuoria saadaan autetuksi perille.

Jos koulutusjärjestelmä muotoutuu tulevaisuudessa tässä esitetyllä tavalla, voivat sekä nuori että hänen huoltajansa tarkastella sitä yhtenäisenä, portaattomana, vaihtoehtoisia oppimistapoja mahdollistavana kokonaisuutena, jossa myös tukipalvelut ovat tarvittaessa saatavilla. Edellytyksenä on, että myös toimijat alkavat tarkastella järjestelmää kokonaisuutena vallitsevan sektorikeskeisen lähestymistavan sijaan.

2 NIVELVAIHEYHTEISTYÖ JA -TUKI

lähtökohta

Koulutuksen nivelvaiheella tarkoitetaan yleensä nuorten siirtymistä perusopetuksesta jatko-opintoihin. Nivelvaiheita voi olla muitakin ja aina ne ovat opiskelijan kannalta kriittisiä siirtymiä. Laajemman näkemyksen mukaan nivelvaiheessa ”nuori alkaa asteittain selkiyttää omaa suuntautumistaan ja pyrkimyksiään ja päätyy vähitellen jonkinasteiseen varmuuteen elämänsä suunnasta” (*Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio 2007*).

Peruskoulun 9-luokkalaisista...

- siirtyä lukioon 53 %
- toisen asteen ammatilliseen koulutukseen 39,5 %
- 10-luokalle 2,5 %
- 5 % ei jatka opintojaan välittömästi lainkaan

Yhteishaussa jätti hakematta 2,5 % perusopetuksen ja 14 % lisäopetuksen päättäneistä. Yhteensä tämä tarkoitti 1600 nuorta vuonna 2005. Uravalintaan liittyi myös paljon epävarmuutta, sillä vain runsas 10 % perusopetuksesta suoraan ammatilli-

seen koulutukseen siirtyneistä arveli olevansa varmasti omalla alallaan.

Epävarmat ja väärät valinnat heijastuvat toisen asteen opiskeluun. Ammatillisen koulutuksen läpäisytilastot kertovat, että noin 60 000 toisen asteen ammatillisen perustutkinnon aloittaneesta valmistui kolmen vuoden tavoiteajassa vain 61 %. Viiden vuoden tarkastelujaksolla läpäisyprosentti oli 70. Opintonsa keskeyttäneiden osuus ammatillisessa peruskoulutuksessa oli noin 30 ja lukiokoulutuksessa noin 11 %.

saattaen vaihdettava

Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa koulutuksen ulkopuolelle tipahtaa eri arvioiden mukaan noin 2000-2500 nuorta vuosittain, vaikka laskennallisesti koulutuspaikkoja pitäisi riittää kaikille. Tähän on monia syitä. Osa ei edes hae koulutukseen, kun omat suunnitelmat tai koko elämä on retuperällä. Moni hakee, mutta ei saa haluamaansa koulutuspaikkaa, tai jos saakin, keskeyttää heti alkumetreilla. Taustalla on motivaation puutetta, huonoa koulumenestystä, epäonnistumisen kokemuksia, psykososiaalisia oireita ja elämänhallinnan puutetta.

Tunnettu sosiologi **Anthony Giddens** puhuu nuorten valintoihin ja elämäntilanteisiin viitaten ”kohtalokkaista hetkistä”. Ne ovat nuoren elämän merkittäviä kohtia, joissa tehdyt ratkaisut voivat johtaa luonteeltaan peruuttamattomiin seurauksiin, olivatpa ne sitten hyviä taikka huonoja. Nuorten syrjäytymistä

koskeva tutkimus on täynnä esimerkkejä tämänkaltaisista kohtalokkaista hetkistä, ja yksi keskeinen liittyy juuri päätökseen jatkaako koulua vai ei.

Tänään peruskoulun päättävä nuori on vasta koulutusuransa alkuvaiheessa. Elämän ja uran ennustettavuus on vähäistä, toisin kuin ennenhaan, mutta panokset ovat entistä kovemmat. Monien mielissä välkkyvä paikka yliopistossa, koska sen katsotaan olevan ainoa tai paras tapa pärjätä tulevaisuuden työmarkkinoilla. Niinpä ne, jotka kynnelle kykenevät, suuntaavat lukioon loppujen jäädessä taistelemaan halutuimmista ammattikoulutuspaikoista. Tässä kilvassa koulu itse osaltaan tuottaa huono-osaisuutta ja syrjäytymistä.

Nuori, joka ei hae koulutukseen tai saa paikkaa, on vaarassa tipahtaa peruskoulun ja toisen asteen väliseen mustaan aukkoon. VaSkooli-projektin tutkimushankkeessa, jossa on haastateltu

sekä nuoria että projektityöntekijöitä, on tullut hyvin esiin, että kohtalokkaat hetket voivat olla niin sanotusti pienestä kiinni. Joillekin riittää muutama keskustelu oman opon tai uraohjaajan kanssa, toiset ovat Baumanin perheen laulun sanoin ”saattaen vaihdettavia”: *Ei, älä päästä yksin matkaan, vierimään alas mäkeä, ilman saattoväkeä. Vaikka olenkin mukava, silti herkkä ja haavoittuva, niin herkkä ja haavoittuva, saattaen vaihdettava.*

Tänä päivänä, kun lasten ja perheiden ongelmat vain lisääntyvät ja kärjistyvät, saattaen vaihdettavia on yhä enemmän. Siksi parasta koulutuspolitiikkaa on hyvin hoidettu sosiaalipolitiikka!

Sakari Ahola

kirjoittaja on Turun yliopiston koulutussosiologian laitoksen erikoistutkija

haasteita ja ratkaisumalleja

Perusopetuksen ja toisen asteen välisen nivelvaiheen keskeiset haasteet ovat:

- matalan kynnyksen ohjauspaikkojen tarve ja jälkiohjauksen kehittäminen
- tiedottaminen ja tiedonsiirto perusasteen ja toisen asteen välillä
- eri hallintokuntien ja kouluasteiden sekä alueellisen yhteistyön ja työnjaon kehittäminen
- opinto- ja uraohjauksen kehittäminen ja monimuotoistaminen

Matalan kynnyksen ohjauspaikat

Turun yliopiston koulutussosiologian laitoksen VaSkooli-projektille tekemän tutkimuksen mukaan erilaisiin toimenpiteisiin osallistumisessa ja nuorten auttamisessa keskeisiksi nousivat vapaaehtoisuus ja sitoutuminen. "Positiivisten tulosten taustalla olikin aina nuoren oma halu muutoksen", summasi tutkija **Suvi Kivelä**. Parhaiten vapaaehtoisuuden ja nuoren oman motivaation vaateeseen ovat usein pystyneet vastaamaan erilaiset matalan kynnyksen ohjauspisteet, jotka ovat myös yksi Opetushallituksen määrittelemistä ohjauksen painopistealueista tulevaisuudessa.

Hyvä esimerkki tällaisesta ohjauspisteestä on Turussa nuorisotoimen yhteydessä toimiva **Ohjaamo**, joka tukee ja auttaa ilman koulutuspaikkaa jääneitä nuoria. Toimintaan kuuluu jälkihakupaikoille ohjaaminen, yhteishaussa auttaminen, työharjoittelujaksojen järjestäminen sekä tukitoiminta opiskelun jo allettua.

Tiedottaminen ja tiedonsiirto nivelvaiheessa

Turun ammatti-instituutti on tehnyt

vuodesta 2001 aktiivisesti laajempaa yhteistyötä turkulaisten peruskoulun yläkoulujen kanssa. Työn tuloksellisuudesta kertoo, että vuonna 2001 oppilaitoksen keskeyttämisprosentti oli 12, mutta tällä hetkellä enää 7.

Yhteistyön tavoitteena on antaa peruskoulun päättävälle nuorille realistista ja aitoa tietoa peruskoulun jälkeisestä koulutustarjonnasta ja opiskelusta toisella asteella, jotta jatko-opinnot eivät keskeytyisi virheellisten valintojen vuoksi. Turun ammatti-instituuttiin urasuunnittelijat ovat kuluneena lukuvuonna jakaneet tietoa toisen asteen opinnoista lähes 4000 peruskoulun päättöluokkalaiselle Turussa ja lähikunnissa. Peruskoulun päättöluokkalaisille on tarjottu myös mahdollisuus koulukokeiluun toisella asteella.

Keskeyttämisten vähentämiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että opiskelijan opintojen ja mahdollisten tukitoimien järjestämiseksi tarvittavaa tietoa voidaan siirtää nivelvaiheessa perusasteelta toiselle asteelle. Esimerkiksi Salossa nivelvaiheen tiedonsiirto toteutetaan keväällä lähettävän ja vastaanottavan tahon opiskelijahuollon henkilöstön tiedonsiirtopalaverissa. Tiedot tarkennetaan syksyllä. Työväli-

neinä käytetään tiedonsiirtolomaketta ja koteihin lähetettävää taustatietolomaketta.

Turussa peruskoulun päättöluokilla olevilta oppilailta ja heidän huoltajiltaan pyydetään lupa tiedonsiirtoon. Uuden lukuvuoden alussa urasuunnittelijat kartoittavat tukea tarvitsevat opiskelijat. Erityisopetuksessa olleille opiskelijoille on peruskoulun luokanvalvoja/erityisopettaja tehnyt siirto-HOJKS:n, johon on kirjattu opiskelun kannalta oleelliset tiedot. Tiedot välitetään edelleen opinto-ohjaajalle ja opiskelijan opettajille.

Jyväskylän erilainen malli – nivelohjaus

Jyväskylässä on aloittanut toimintansa yksittäisistä organisaatioista riippumaton **nivelohjaaja**, joka edustaa nuorten näkökulmaa ohjauksessa. Kysymys on pitkäkestoisesta ja yksilölläntöisen tuen verkostomallista. Toimintaan sisältyy alueellisen yhteistyön koordinointi ja nuorille tarjottavat palvelut, joihin kuuluvat kesävalmennus (peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisille), alkuvuoden valmennus, orientaatiovalmennus, työelämä- ja työnhakuvalmennus (toisen asteen ammatillisille opiskelijoille) sekä yritysverkon rakentaminen ja kehittäminen.

toimenpide-ehdotukset:

1. Nivelvaiheeseen liittyvän ohjauksen kehittämiseksi tulisi kuntiin tai kuntayhtymiin perustaa matalan kynnyksen ohjauspaikkoja, jotka selkeästi vastuutetaan huolehtimaan kaikista niistä nuorista, jotka ovat vaarassa pudota koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Ohjauspaikka voisi toimia myös moniammatillisen organisaatioiden välisen yhteistyön koordinaattorina.

Tiedonkulku oppilaitosten (perus- ja toinen aste) ja ohjauspaikkojen välillä on onnistumisen edellytys. Tavoitteena tulee olla, että niin eri

toimijoilla kuin nuorilla ja heidän vanhemmillaan on selkeä tieto palveluiden sisällöstä ja kohderyhmästä. Näin nuori välttyy turhaan kiertämästä palveluista toiseen.

2. Eri toimijoiden (valtio, kunnat, hallintokunnat) yhteistyötä tulee lisätä, sillä sektorihallinto ja ongelmat yhteistyön toteuttamisessa niin kunnallisella, alueellisella kuin valtiollisellakin tasolla aiheuttavat edelleen paljon päällekkäisiä toimintoja ja resurssien hukkaamista.

3. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja perusopetuksen yläkoulujen tulee sopia selkeistä toimintamalleista ja vastuista koskien nivelvaiheen tiedonsiirtoa sekä esimerkiksi toisen asteen tarjoamista koulutusmahdollisuuksista tiedottamista (tiedotustilaisuudet yläkouluissa oppilaille ja vanhemmille, koulukokeilut jne.).

lisätietoja

Ohjaamo:

ulla.jokinen@turku.fi
tara.puhakka@turku.fi
www.turku.fi » Palveluja nuorille » Ilman opiskelutai työpaikkaa » Ohjaamo, www.vaskooli.fi

Tiedottaminen, tiedonsiirto ja nivelvaiheyhteistyö:

anu.parantainen@turkuai.fi
mervi.leino@sskky.fi
www.vaskooli.fi

Nivelohjaus:

kalle.vastamaki@tekeva.net
juha.oulujarvi@opeko.fi

OHJAUS- JA TUKITOIMET 3

lähtökohta

Vuonna 2003 peruskoulun oppilaista joka neljäs osallistui jonkin muotoiseen erityisopetukseen. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista 10,5 % oli erityistä tukea tarvitsevia vuonna 2004. Jatkossa on oletettavaa, että erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä kasvaa toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa, mikäli yhteiskunnassamme edes pyritään vastaamaan vaatimuksiin koulutustakuun (vähintään 96 % peruskoulun päättävistä nuorista jatkaa seuraavana syksynä joko toisella asteella tai lisäopetuksessa) toteuttamisesta ja toisen asteen koulutuspaikan takaamisesta koko ikäluokalle.

mihin Lukineuvola tarvitaan?

Peruskoulussa tulisi olla valmiudet oppimisvaikeuden tunnistamiseen ja riittäviin tukitoimiin, mutta näin ei välttämättä todellisuudessa ole. Kaikkien ongelmia ei tunnisteta, eikä koulussa ole aina riittävästi tietämystä konkreettisista tukitoimista. Jos pulmaa ei ole tunnistettu alakoulussa, yläkoulussa se peittyi usein jo muiden näennäisesti suurempien ongelmien taakse.

ESR-rahoitteinen Lukineuvola-hanke on osoittanut selkeästi tunnistamisen puutteellisuuden. Vain 15 % lukineuvolan lukiasiakkaista oli aikaisemmin testattu, eli peräti 85 % ei ollut aiempaa diagnoosia oppimisen pulmistaan. Hanke on myös paljastanut palvelujen huutavan puutteen nuorten osalta. Edes lukitestauspalveluiden saatavuus monilla paikkakunnilla ei ole itsestään selvää.

Lukineuvoloissa on ollut tarjolla palveluja nuorille ja aikuisille henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia sekä myös eri alojen ammattilaisille.

Oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä tukitoimet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Tämän toteutuminen edellyttää koulutettua henkilökuntaa eri aloilla. Ei vain koulussa, vaan myös terveydenhuollossa ja työvoimatoimissa. Toteutuminen vaatii erilaisten strategioiden laajaa käyttöä, kuntoutusmahdollisuuksia, riittäviä palveluita sekä tarpeellisia apuvälineitä.

Kaikkien opettajien peruskoulutukseen tulee saada riittävä osio tietoutta oppimisvaikeuksista, niiden tunnistamisesta ja tarpeellisista tukitoimista sekä apuvälineistä. Ei riitä, että erityisopettaja tietää, jos esimerkiksi matematiikan ja englannin opettajat eivät tunnista oppimisvaikeuksien nuoren tilannetta tai osaa tukea häntä. Myös muulla oppilaitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävät tiedot oppimisvaikeuksien tukitoimista. Esimerkiksi kouluterveydenhoitajan tulisi huomioida oppimisvaikeuden mahdollisuus näennäisesti fyysisten oireiden kuten unettomuuden, ahdistuneisuuden tai päänsäryn taustalla.

Toisen asteen oppilaitoksissa tulisi olla riittävästi erityisopetuspalveluja. Yhdessä terveydenhuollon kanssa olisi kehitettävä apuvälineiden räätälöintimalli, jonka avulla voidaan valita oikeanlaiset apuvälineet kullekin tarvitsijalle. Apuvälineiden käytön lukivaikeustapauksissa soisi olevan yhtä luonnollinen asia kuin silmälasien käytön liikinäköiselle.

Avoin lukineuvolapalvelu on osoittanut tarpeellisuutensa. Toiminnan jatko tulisi taata ja levittää koko maan kattavaksi. Sekään ei kuitenkaan riitä, vaan jokaisen organisaation toiminnassa riittävät ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat välttämättömiä - palvelun tulee olla osa oppilaitosten kulttuuria.

**Riitta Hämäläinen ja
Airi Valkama**

kirjoittajat toimivat tiedottajina Erilaisten oppilaitosten liitossa

Lukineuvola-hanke on tuottanut ohjekirjoja sekä moniammatillista Luksitko-lehteä

haasteita ja ratkaisumalleja

Tämän luvun alussa todettiin koulutustakuun lisäävän toteutuessaan erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden määrää erityisesti toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Riittävien ohjaus- ja tukitoimien toteuttamiseksi oppilaitosten tulee yhä enemmän pystyä moniammatilliseen yhteistyöhön, jolloin mukana on koko oppilaitoksen henkilökunta. Koska oppilaitosten resurssit eivät tulevaisuudessa todennäköisesti kasva samaa vauhtia tukitarpeiden lisääntymisen kanssa, vaaditaan myös oppilaitoksilta uudenlaisia malleja ohjaus- ja tukitoimien järjestämiseen. Hyvä esimerkki ovat Turun ammatti-instituutissa kehitetyt ryhmämuotoiseen ohjaukseen ja vertaistukeen perustuvat **Mielialataidot**-kurssi ja **Äitiryhmä**. Ensin mainittu on opiskelijoille tarkoitettu depressiokoulu-työkirjaan pohjautuva psykoedukatiivinen kurssi, jossa opiskellaan pienryhmässä masennuksen ehkäisy- ja itsehoitotaitoja. Kurssilla nuoret oppivat sosiaalisia taitoja ja vaikeidenkin asioiden jakamista. Äitiryhmä on puolestaan opiskelijaäideille tarkoitettu ryhmä, jonka tavoitteena on tukea nuorten äitien vanhemmuutta, jakaa kokemuksia ja

tukea opiskelijoiden paluuta opintojen pariin äitiysloman jälkeen.

Riittävien ohjaus- ja tukitoimien järjestäminen tukee oppilaitoksia myös näiden omien tulostietojen saavuttamisessa. Esimerkiksi Salon seudun ammattiopistossa huomattiin, että keskeyttämisten lisäksi ongelmana ovat myös valmistumisen viivästyminen tai kokonaan valmistumatta jääminen. Ratkaisuksi kehitettiin **Rästäpaja Majakka**, joka toimii tukena ja antaa ohjausta keskeneräisten kurssien suorittamisessa. Rästäpajalla järjestetään myös rästitenttipäiviä. Rästäpajan ohjaaja tiedottaa opettajia ja ryhmänohjaajia rästien suorituksista, toimittaa suoritukset opettajalle arvioitavaksi sekä kokoaa aineistoa (kokeet ja preppausmateriaalit) rästäpajan aineistoarkistoon.

Koko ikäluokan kouluttamisen ideaali tuo uusia haasteita myös perusopetukseen, johon tulisi suunnata lisäresursseja luokkakokojen pienentämiseksi, yksilöllisen ja tehostetun ohjauksen lisäämiseksi sekä joustavampien koulutusväylien kehittämiseksi. Jo kehitetyistä perusopetuksen uusista toimintamuodoista erinomainen esimerkki on Turussa

toimiva **Toimintaluokka**, jonka kohderyhmänä ovat perusopetuksen päättövaiheessa olevat syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat. Työtapa on toiminta- ja työpainotteinen omaa elämänhallintaa ja oppilaan jatkokoulutusmahdollisuuksia vahvistava opetus ja oppiminen. Oppimiseen kuuluvat yksilölliset koulukokeilut ja työssäoppiminen sekä opinto- ja tutustumiskäynnit. Toiminta- ja työvaltaisen luokan sijoituspaikkana on toisen asteen ammatillisen oppilaitoksen osoittama kotiluokka ja muut opetuksessa tarvittavat opetustilat.

lisätietoja:

Lukineuvola:

airi.valkama@erilaisten-oppijoidenliitto.fi
www.lukineuvola.fi

Mielialataidot-kurssi ja Äitiryhmä:

anne.syvalahti@turkuai.fi
miia.lappalainen@turkuai.fi
www.vaskooli.fi

Rästäpaja Majakka:

mervi.leino@sskky.fi
www.vaskooli.fi

Toimintaluokka:

jorma.kauppila@turku.fi
www.vaskooli.fi

toimenpide-ehdotukset:

1. Kohdistetaan tehostettua ohjausta niihin peruskoulun päättövaiheessa oleviin nuoriin, joilla on ongelmia kouluun sopeutumisessa tai elämänhallinnassa. Työkaluina voidaan käyttää esimerkiksi JOPO-luokkia, laajennettuja TET-jaksoja, yksilöllisten tarpeiden mukaan suunniteltua ohjausta ja työpajojen tarjoamia palveluja.
2. Nivelvaiheeseen liittyvän ohjauksen kehittämiseksi tulisi kuntiin tai koulutuskuntayhtymiin perustaa erilaisia matalan kynnyksen ohjauspaikkoja, joissa nuori voi vapaaehtoisuuteen perustuen saada tukea esimerkiksi jälkiohjauksessa ja yhteishaussa.
3. Lähiopetuksen ja ohjauksen määrää on lisättävä sekä perus- että ammatillisessa perusopetuksessa. Valtiovallan tulee taata tälle riittävät resurssit muun muassa pitämällä kiinni lupauksesta, että ikäluokkien pienentymisestä koituvat säästöt käytetään koulutuksen kehittämiseen
4. Oppilaitosten tulee muuttaa toimintakulttuuriaan siihen suuntaan, että ohjaus- ja tukipalvelut liitetään saumattomaksi osaksi opetusta ja oppilaitoksen arkea. Toimintakulttuurin muutos edellyttää henkilöstön jatkokoulutusta.
5. Oppilaitosten tulisi luoda itselleen selkeä suunnitelma/strategia siitä, miten ne ottavat huomioon luki- ja oppimisvaikeudet. Suunnitelmaan/strategiaan voisivat sisältyä luki- ja oppimisvaikeuksien testaus ja tähän liittyvät tukitoimet, suunnitelmat erilaisten apuvälineiden käytön lisäämiseksi ja rahoittamiseksi sekä joustavuuden lisääminen (esimerkiksi mahdollisuus suorittaa tai täydentää tentti suullisesti, kuvaamalla video jne.).

miksi monikulttuurinen ohjaus on vaikeaa - vai onko?

*Monikulttuurista ohjausta pidetään usein haastavana ja vaikeana. Onko se sitä? Kysymykseen vastaavat Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen lehtori, kasvatustieteen tohtori **Sauli Puukari** ja Turun nuorisosiainkeskuksen monikulttuurisen toiminnan koordinaattori, yhteisöpedagogi **Hasan Habib**.*

Puukari:

”Monikulttuurinen ohjaus edellyttää ohjaajilta omaan elämänhistoriaansa ja kulttuuritaustaansa tutustumista, matkaa omaan itseen ja sieltä takaisin toisen luokse. Kyse on kohtaamisesta, jonka voi sen haastavuudesta huolimatta nähdä ensisijaisesti aitona arjen rikkautena eikä niinkään vaikeutena. Kyse on elinikäisestä oppimisesta, jossa ei olla valmiita vaan matkalla, jonka aikana oppii uutta itseltä, toisesta ja toiselta.”

”Monikulttuurisessa ohjauksessa tarvitaan usein moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyökulttuurin kehittäminen vaatii pitkäjänteistä ja järjestelmällistä työtä. Eri organisaatioiden toimintakulttuurien kohtaaminen edellyttää avoimuutta opetella yhteistä kieltä ja etsiä yhteisiä toimintaperiaatteita. Monissa tapauksissa tarpeelliset muutokset alueen ja paikkakunnan yhteistoiminnan vahvistamiseksi vaatisivat uudenlaista ajattelua, jossa ylitetään hallinto-

kuntien väliset raja-aidat. Alueen tai paikkakunnan ongelmiin reagoiminen ja ennaltaehkäisevä toiminta hoituisivat usein tehokkaammin, jos mahdollisimman varhaisessa vaiheessa olisi käytettävissä riittävästi voimavaroja. Käytännössä siis henkilöitä, aikaa ja rahaa.”

Habib:

”Jos jonkin työn oletetaan olevan vaikeaa, silloin sille asetetaan jokin vertailukohta eli sitä pitää vertailla jonkin toisen työn vaativuuteen. Voidaan vaikkapa verrata kahta samantyyppistä toimintaa, kuten esimerkiksi kansainvälistä ja monikulttuurista työtä. Kansainvälisyys ja kansainvälinen työ ovat monille kiinnostavia ja myönteisiä asioita. Matkustelu ja ulkomaille suuntautuvat tehtävät vaikuttavat hienoilta ja tavoittelemisen arvoisilta. Samaa ei voi aina sanoa monikulttuurisesta työstä. Monikulttuurisuus yhdistetään yleensä erilaisiin hankaluuksiin ja ongelmiin, joita joudutaan paikallisesti kohtaamaan.”

”Ohjaustoiminta on monen muun toiminnan tavoin perinteisesti toiminut kovin yksikulttuurisesta näkökulmasta ja oletuksista käsin. Ehkä tämä ei ole koskaan vastannut yhteiskunnan ja ihmisten todellisuutta, mutta lisääntynyt maahanmuutto ja kulttuurinen erilaisuus asettavat jäykkien toimintamallien toimivuuden koetukselle.”

”Asiakkaan erityispiirteiden tunnistaminen yksilöllisinä, ei ryhmää leimaavina, piirteinä on tärkeää. Toki täytyy muistaa, että ohjattavan menneisyyteen voi ääritapauksissa kuulua sotatraumoja, kidutusta ja äärimmäistä köyhyyttä. Näissä asioissa tulee tietenkin olla hienovarainen ja huomioonottava, mutta yliymmärtäminen tai -eläytyminen toisen kokemuksiin ei ole rakentavaa.”

4 JOUSTAVAT TAVAT OPISKELLA AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

lähtökohta

Yhteiskunnassamme laajalti hyväksyty tavoite koko ikäluokan kouluttamisesta sekä yleisesti vallitseva integraatioperiaate ovat tuoneet ammatilliseen peruskoulutukseen kasvavan määrän erilaisia opiskelijoita. Osalle nuorista perustutkinnon suorittaminen perinteisessä ammatillisessa koulutuksessa on erityisen tuen tarpeen tai muiden syiden vuoksi liian haastavaa. Näille nuorille ratkaisu saattaa löytyä työvaltaisesta opiskelusta oppilaitoksessa tai työpaikoilla.

työammatin avulla joustavasti työelämään

Ammatillisessa koulutuksessa ovat jo pitkään olleet käytössä kolmivuotiset, jatko-opintokelpoisuuden antavat tutkinnot kaikilla koulutusaloilla. Poikkeuksena tästä on tutkinnon voinut suorittaa mukautettuna, jolloin todistukseen on tullut tähtimerkintä yksilöllisin tavoittein tehdystä suorituksesta. Toinen perustutkinnosta poikkeava mahdollisuus on ollut tutkinnon osan suorittaminen, jolloin opiskelija on saanut "todistuksen suoritetuista opinnoista". Molemmissa tapauksissa opiskelijan opintosuoritus on ollut ongelmallinen suhteessa työnantajiin, työhallintoon ja Kelaan. Mukautettu todistus antaa työnantajalle varsin epäselvän kuvan haltijansa todellisesta osaamisesta ja ammattinimikkeen käyttö tällaisessa tapauksessa on hieman kyseenalaista: Ottaisitko sähköasentajan* (* mukautettu) tekemään mökkisi sähköasennukset?

Tutkinnon osan suorittaneen kohdalla tilanne on vielä monimutkaisempi: työhallinto eri puolilla maata tulkitsee varsin vaihtelevasti kyseisen suorituk-

sen suhteessa työmarkkinakelpoisuuteen ja työnantajan suuntaan tilanne on vähintäänkin yhtä epäselvä kuin mukautetun tutkinnon suorittaneella. Kela taas ei ole katsonut tutkinnon osan suorituksen riittävän siihen, että henkilölle alkaisi karttua eläke. Aikuisten ammatillisissa perustutkinnoissa mukautusta ei tunneta, mutta osatutkinto on mahdollinen ja varsin tavallinen esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa opiskelijan kyvyt eivät koko tutkinnon suorittamiseen riitä. Mitään tilastoa siitä, kuinka paljon tutkinnon osia - mukautettuja tai muita - suoritetaan, ei ole käytössä, mutta määrä on kuitenkin huomattava. Yksistään nuorten perustutkintokoulutuksessa on erityisopetuksessa yli kymmenen tuhatta nuorta vuosittain ja suurin osa heistä saa muun kuin normaalin perustutkintotodistuksen.

Todistus sinällään ei kenellekään työtä takaa, mutta on kuitenkin loppuelämän kestävä dokumentti suoritetuista ammatillisista opinnoista ja samalla myös osaamisesta. Todistus, joka voidaan tulkita eri tavoin eri

tilanteissa, ei vastaa tarkoitustaan. Ammattiosaamisen näytöt nuorisoasteen koulutuksessa korvaavat jossain määrin edellä mainittuja puutteita. Erillisillä näyttötodistuksilla voidaan työnantajan suuntaan selkeämmin osoittaa osaamista ainakin niissä tehtävissä ja tilanteissa, joissa näytöt on annettu. Näytöt eivät kuitenkaan poista sitä perusongelmaa, joka on opiskelijoilla, jotka eivät varsin korkeisiin kolmivuotisen koulutuksen tai ammattitutkinnon tavoitteisiin yllä. Tutkinnon suorittamista olennaisempaa heidän kohdallaan olisi työmarkkinoille työllistyminen. Työllistymistä ei myöskään takaa tutkinnon suorittaminen: työvoimahallinnon ja sosiaalitoimen asiakkaina on Kelan tuoreen selvityksen mukaan tuhansia perustutkinnon suorittaneita nuoria, joiden työllistyminen on syystä tai toisesta ongelmallista.

Markku Aunola
Kirjoittaja on Kiipulan
ammattiopiston rehtori

haasteita ja ratkaisumalleja

Kiipulan ammattiopistossa on **työammattikoulutusta** pyritty kehittämään vastaukseksi tämän luvun alussa sekä Markku Aunolan kolumnissa kuvattuihin haasteisiin. Kehitetty työammattikoulutuksen malli on eräänlainen oppisopimuksen ja oppilaitosmuotoisen koulutuksen risteytys. Opiskelijan saama tuki työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen on kuitenkin oppisopimuskoulutusta huomattavasti suurempi. Tavoitteena koulutuksessa on sellaisen ammattitaidon saavuttaminen, jonka avulla kyetään kyseiselle alalle työllistymään. Käytännössä se useimmiten tarkoittaa tutkinnon osan suorittamista. Suoritus tehdään suhteessa opetussuunnitelman perusteisiin ja myös dokumentoidaan siten, että opiskelija säilyttää mahdollisuutensa koko tutkinnon suorittamiseen myöhemmin. Työllistymisen tavoite nousee tässä koulutusmuodossa tutkintotavoitteen edelle, samalla työpaikalla tapahtuva oppiminen ohittaa koulumuotoisen opiskelun.

Mikkelin ammattiopiston kehittämän Etappi-mallin perustana on puolestaan **ammattillisen tutkinnon**

jaksottaminen kaksivaiheiseksi. Opiskelijoiden, paikallisen työelämän ja oppilaitoksen yhteistyönä kehitettiin ja toteutettiin työvaltaisesti ammattillisen perustutkinnon ensimmäinen vaihe, 40 opintoviikon laajuinen tutkinnon osa. Pilotointialoina kokeilussa toimivat vanhustyö ja talotekniikka.

Kasvavaan joustavampien koulutusväylien haasteeseen vastaa myös **työpajojen ja ammattillisen toisen asteen koulutuksen välinen yhteistyö.** Toiminnallisen oppimisen dokumentointia ja arviointia työpajaympäristössä on kehitetty erityisesti Vaasassa. Mallin mukaisesti nuorten työpaja ja ammattioppilaitos sopivat yhteisten käytäntöjen järjestämisestä sopimuksin, joissa ilmaistaan toiminnan tavoitteet, yleisperiaatteet sekä rahoitus. Tämän jälkeen on mahdollista siirtää opintonsa keskeyttämässä olevia tai jo keskeyttäneitä nuoria työpajalle jatkamaan opintojaan. Työpajalle rakennettu opetussuunnitelma on työskentelyn ja oppimisen pohjana, jolloin tehtävät ja toiminta voidaan arvioida opetussuunnitelman sisältöjen mukaisesti.

Käytäntö on kehitetty niitä opiskelijoita varten, joiden ammatilliset opinnot ovat keskeytyneet tai keskeytyneissä ja jotka ovat motivoituneita jatkamaan opintojaan työpajaympäristössä. Mallia voidaan soveltaa myös niiden nuorten kanssa, jotka tähtäävät ammatillisten opintojen aloittamiseen. Tällöin nuori voi työpajajaksolla suorittaa tulevissa opinnoissaan hyväksiluettavia opintokokonaisuuksia.

lisätietoja:

Työammattikoulutus:
Petteri.Ora@kiipula.fi
www.koutsi.fi

Etappikoulutus:
Maarit.Heinikainen@esedu.fi
www.adaptor.fi

Työpajojen ja ammattillisen koulutuksen yhteistyö:
Riikka.Paalosmaa@vaasa.fi
Mia.Antell@jupiter.fi

toimenpide-ehdotukset:

1. Työammattikoulutukselle tulee antaa virallinen status. Tunnustukseen voisi liittyä mahdollisuus "työammattinimikkeeseen" käyttöön. Virallinen status helpottaisi työllistymistä koulutuksen jälkeen.
Mahdollisuus työammattitutkinnon täydentämiseksi myöhemmin tulee taata. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi lisäämällä ammattillisen perusopetuksen, aikuiskoulutuksen ja nuorten työpajojen yhteistyötä.
2. Oppilaitosten työelämäyhteistyötä ja -osaamista tulee kehittää. Lisäksi yhteistyössä Kelan, työ-, sosiaali- ja opetushallinnon kanssa tulee luoda toimivat mallit erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden saattamiseen ja tukemiseen koulusta työelämään.
3. Ammatillisten oppilaitosten ja työpajojen välistä yhteistyötä tulee lisätä. Opettajille ja työpajojen henkilöstölle tulee järjestää verkostoivaa koulutusta, jossa sovitaan yhteisistä toiminta- ja

arviointimalleista sekä osaamisen tunnustamisen käytännöistä. Opetussuunnitelmiin pohjautuvien tekemällä oppimisen väylien luominen työpajoille helpottaisi selvästi sellaisten nuorten ammattiin kouluttautumista, joille teoriaoppiminen on huonosti soveltuva tiedon omaksumistapa. Yhteistyölle pitää laatia sopimukseen perustuva talousnäkökulman huomioiva toteutusmalli.

5 SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN

lähtökohta

Työssä olevien ikärakenteen kehityksen myötä nuorten ammatillisen koulutuksen tehtävä osaavan työvoiman tuottajana ja saatavuuden turvaajana tulee yhä tärkeämmäksi. Työministeriön *Työvoima 2025* -raportin mukaan ensi vuosikymmenellä uuden koulutetun työvoiman kokonaistarve vuotta kohden on peruskehityksen mukaan 65 000 henkeä ja tavoitekehityksen mukaan yli 70 000 henkeä. Suurinta uuden työvoiman tarve on ammatillista koulutusta edellyttävissä tehtävissä, jotka muodostavat yli 50 % kokonaistarpeesta. Huomat-

tavaa on, että 16-21-vuotiaiden keskimääräinen ikäluokka (noin 64 000 henkeä) ei kokonaisuudessaankaan riitä tyydyttämään vuosittaista uuden koulutetun työvoiman tarvetta.

Ongelmana on lisäksi se, että ainakin tällä hetkellä kolmen vuoden tavoiteajassa ammatillisen tutkinnon suorittaa vain noin 61 % aloittaneista. Nuorten siirtyminen työelämään ammatillisen perustutkinnon suorittaneina nykyistä lyhyemmässä ajassa onkin yksi kansallisen koulutuspolitiikan tavoitteista. Koulutuksen järjes-

täjän kannalta valmistuneiden opiskelijoiden työelämään sijoittuminen on tärkeä tekijä, koska koulutuksen vaikuttavuuden yhtenä mittarina on työelämään ja jatko-opintoihin sijoittuminen.

Alueelliset erot viranomaisten välisessä työelämään siirtymisen nivelvaiheyhteistyössä ovat suuret. Toiminta jakautuu usealle viranomaiselle ja työvoimahallinnon palvelujen hyödyntäminen edellyttää monimutkaisen etuuksien ja työllistymisvaihtoehtojen tuntemista.

vastaako koulutus työelämän huutoon?

*Ammatillisen koulutuksen tarjoamista työelämävalmiuksista tai niiden puuttumisesta on esitetty monenlaisia mielipiteitä. Kahteen aihetta sivuavaan väittämään vastaavat Teknologiateollisuus ry:n asiantuntija **Marja-Terttu Tanttinen**, Turun Työvoimatoimiston yrityspalvelupäällikkö **Annamari Sarén** ja projektipäällikkö **Ritva Lindström** sekä SAKKI ry:n edunvalvontasihteeri **Karri Heikkilä**.*

Väittäjä 1:

Ammatillinen peruskoulutus vastaa hyvin työelämässä tarvittavaa osaamista

Tanttinen:

"Ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuus riippuu paljolti yrityksen koosta, erikoistumisesta ja alueellisen koulutuksen joustosta työelämätarpeiden mukaan. Teknologiateollisuuden tarvitsema maailmanluokan ammattiosaaminen ja yritysten edellyttämien tarpeiden joustava huomioiminen edellyttävät entistä tiiviimpää yhteistyötä oppilaitosten ja yritysten välillä opetuksen rakenteen, sisällön, oppimisympäristön ja opetusmenetelmien kehittämisessä sekä opettajien työelämäjaksojen toteuttamisessa."

"Tutkintojen moduloinnilla, työssäoppimisella, opiskelijoiden henkilökohtaisten urapolkujen rakentamisella ja hyvän osaamis pohjan luomisella elinikäiselle oppimiselle sekä perus- ja oppisopimuskoulutuksen joustavalla yhdistämisellä voimme varmistaa ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuutta ja nuorten työllistyvyyttä."

Sarén ja Lindström:

"Kaikki perustutkinnot ovat hyödyksi, mutta suurin osa työnantajista arvostaa erityisesti ammattitutkintoja. Lisäksi työntekijöiltä toivotaan moniosaamista, jota yksittäiset perustutkinnot eivät aina takaa. Alakohtaisen erityisosaamisen haasteisiin vastataan esimerkiksi lyhyillä muutaman kuukau-

den täsmäkoulutuksilla, jotka rahoitetaan usein työvoimahallinnon ja yrityksen yhteishankintana."

Heikkilä:

"Kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto antaa laajan osaamisen omalle alalle, mikä onkin nykyaikaisessa korkealle kehittyneessä yhteiskunnassa jo perusvaatimus. Ammatilliseen peruskoulutukseen on saatu vuoden 2006 syksystä lähtien käyttöön myös ammattiosaamisen näytöt, joilla opiskelijat pääsevät näyttämään osaamisensa käytännön työtehtävissä. Perustutkinto antaa opiskelijalle myös oikeuden jatko-opintoihin, mikä takaa työnantajalle kehittyvää työvoimaa."

VÄITTÄMÄ 2:

Työnantajilla ei ole tarjota mitään työtä nuorille, joilla ei ole ammatillista peruskoulutusta.

Tanttinen:

"Toimiminen globaalissa toimintaympäristössä, liiketoiminnassa tapahtuvat muutokset, työelämän prosessien kehittäminen ja uuden teknologian hyödyntäminen edellyttävät teknologiateollisuudelta määrätietoista panostamista osaamiseen ja ammattiosaajiin. Teknologiateollisuudessa ilman ammatillista koulutusta olevien työntekijöiden määrä onkin vähentynyt jatkuvasti. Alan henkilöstöstä noin 40 % on ammatillinen tutkinto ja 40 % vähintään teknikkotasoinen tut-

kinto. Koulutustaso on kasvanut tasaisesti ja suunnan arvioidaan jatkuvan."

Sarén ja Lindström:

"Joillakin aloilla ja joillakin työnantajilla on tehtäviä, joihin pääsee ilman ammatillista koulutusta, mutta näitä töitä on todella vähän ja luonteeltaan ne ovat usein pätkätöitä. Lisäksi palkkaus noudattaa yleensä työehtosopimuksen minimipalkkaa. Vakituisiin työpaikkoihin vaaditaan kyllä ammatillista peruskoulutusta."

Heikkilä:

"Käsitän väittämän niin, että työnantajat vaativat nykyään työelämään tulevilta nuorilta korkeaa ammattiosaamista. Näin

ajatellen olen samaa mieltä väittämän kanssa. Nykyään ei lukiokoulutustakaan pidetä keino-ona pätevyitä mihinkään ammattiin, joten voidaan katsoa toisen asteen perustutkinnon olevan vähimmäisvaatimus työllistymiselle. Tutkintoa vaille jääville on ehdottomasti syytä tarjota ammatillista koulutusta erilaisten hankkeitten turvin ja nämä hankkeet olisi syytä myös saada pysyviksi rakenteiksi, sillä näin estetään nuorten syrjäytyminen jo varhaisessa vaiheessa."

haasteita ja ratkaisumalleja

Koulutuksesta työelämään nivelvaiheesta on ryhdytty laajemmin keskustelemaan vasta viime aikoina, vaikka jo pitkään on ollut selvää, että osa nuorista tarvitsee runsaasti ohjausta ja tukea siirtyessään työelämään. Monissa oppilaitoksissa opiskelijoiden ohjaus on edelleen riittämätöntä, koska koulutuksen järjestäjää ei veloiteta suosituksen mukaisen ohjauksen järjestämiseen.

Ammattiin valmistuvan nuoren tukeminen työelämään siirtymisen nivelvaiheessa edellyttää, että oppilaitoksissa tunnustetaan ohjaustyön tarpeellisuus ja nuorten tuen tarve. Yksittäisen oppilaitoksen työskentely toisessa nivelvaiheessa ei kuitenkaan pelkästään riitä tukemaan nuorta työelämään. Viranomaisten pitää nähdä moniammatillinen yhteistyö tarpeellisenä, kaikkia hyödyttävänä asiana. Alueelliset erot työelämään siirtymisen nivelvaiheessä ovat suuret ja työskentely perustuu liian usein muutamien viranomaisten väliseen "tuttuuteen". Yhteistyön joustavan sujumisen haasteena on myös palvelujärjestelmän monimutkaisuus.

Työelämään siirtymisen nivelvaiheeseen kehitetyt toimintamallit eivät ole taloudellisesti raskaita koulutuksen järjestäjille tai viranomaisverkostolle. Tehtävänjakoa määrittelemällä ja järjestelmällisellä yhteistyöllä yhteiskunnalle syntyvä säästö on helposti osoitettavissa. Nuoren kannalta onnistunut siirtyminen työelämään on tärkein lopputulos.

Työhönvalmennus

Kiipulan ammattiopistossa on tutkittu **työhönvalmennusta** oppimisprosessin ja työllistymisen tukimuotona erityisesti ns. työammattikoulutuksissa. Näiden koulutusten erityispiirre

on se, että tutkintotavoitteisuuden sijasta ne tarjoavat työllistymiseen tähtäävän täsmäkoulutuksen. Kohderyhmänä ovat ne erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, joille tutkinto syystä tai toisesta on osoittautunut tai arvioidaan liian haastavaksi.

Työhönvalmennus soveltuu ammatillisessa koulutuksessa niin työvoimapolitiittiseen kuin opetussuunnitelmaperusteiseen koulutukseen. Työhönvalmentaja toimii opettajan työparina koulutusprosessin alusta alkaen. Työhönvalmentajan erityinen tehtävä on työllistymisen edistämisen ja työelämäsuhteiden asiantuntijana toimiminen.

Työelämäkurssit ja Urasoppi

Salon seudun ammattiopistossa opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus suorittaa **työnhaun ja urasuunnittelun kurssi** vapaasti valittavina opintoina. Kurssin sisältö koostuu yrittäjyyteen, työpaikan etsimiseen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvistä asioista. Lisäksi ammattiopiston yksiköihin on perustettu **Urasopit**, joissa opiskelija voi perehtyä jatko-

koulutustarjontaan sekä työnhakuun liittyviin asioihin. Tavoitteena on tuoda työelämän asiat osaksi opiskelijoiden arkipäivää. Urasoppi on sijoitettu tilaan, jossa opiskelijat viettävät välituntejaan. Opinto-ohjaajat sekä palvelu- ja uraohjaaja ovat tavattavissa Urasopissa, jolloin ohjaus on helposti saatavilla. Urasopissa on järjestetty työnhakuun liittyvää työvoimatoimiston päivystystä.

Erytistuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjaus työelämään

Erytistä tukea tarvitsevien nuorten ohjaus työelämään toteutetaan Salossa ja Turussa moniammatillisena yhteistyönä, johon osallistuu toimijoita koulusta ja sen ulkopuolelta. Tuki kohdistuu pieneen, mutta vaikeimmin työllistettävään nuorten ryhmään.

Salon seudun ammattiopiston opiskelijoiden osalta tuen antamisesta huolehtii Salon seudun kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöryhmä (**YTY-ryhmä**), johon kuuluvat edustajat Kelasta, työvoimatoimistosta, mielensterveys- ja terveystakeskuksesta, sosiaalitoimesta, A-klinikalta, Salon aluesairaalarasta sekä Salon seudun ammattiopistosta. Ohjauksen käynnistää yhteispalaveri, johon osallistuvat YTY-ryhmän edustajien

lisäksi opiskelija ja tarvittaessa hänen huoltajansa.

Turun ammatti-instituutin opiskelijoiden ohjaukseen osallistuu opiskelijahuoltohenkilöstön (opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, urasuunnittelija) lisäksi **työvoimatoimistosta yhteistyöhön nimetty henkilö**. Työvoimatoimiston edustaja tutustuu opiskelijoihin jo kevään aikana ja heille laaditaan alustava suunnitelma työllistymisen tueksi. Lisäksi opiskelijoille annetaan yksityiskohtaista tietoa työvoimatoimiston eri palveluista ja tukimuodoista.

lisätietoja:

Työhönvalmennus:
ulla.kauranen@kiipula.fi
riikka.michelsson@kiipula.fi
www.koutsi.fi

Työelämäkurssit ja Urasoppi:
mervi.leino@sskky.fi
www.vaskooli.fi

Uraohjaus:
anu.parantainen@turkuai.fi
sari.jansson@turkuai.fi
www.vaskooli.fi

toimenpide-ehdotukset:

1. Työelämään siirtymisen nivelvaiheohjaus tulee saada oppilaitoksissa suosituksesta velvollisuudeksi. Lisäksi alueellisesti tulee selkeyttää eri viranomaisten välistä työnjakoa työelämään siirtymisen nivelvaiheessa.
2. Ohjaus- ja tukipalveluissa tulee huomioida erityisesti erityistuen tarpeessa olevien nuorten palvelujen turvaaminen. Tähän tulee myös valtakunnallisesti varata riittävät resurssit.
3. Niille nuorille, jotka eivät työllisty normaaleille työmarkkinoille, tulee järjestää erilaisia joustavia työllistymisen vaihtoehtoja esimerkiksi tuetun työllistämisen tai sosiaalisten yritysten kautta.
4. Toisessa nivelvaiheessa (koulusta työelämään) työskenteleville julkisen sektorin ja yritysten työntekijöille tulee järjestää koulutusta palveluverkoston kokonaisuuden hallitsemiseksi. Koulutusten avulla

voidaan edistää myös eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja yhteistyötä. Erityisesti yritysten edustajat tulee saada nykyistä enemmän mukaan nivelvaiheen toimintojen kehittämiseen ja toteuttamiseen.

OPETTAJIEN JA OHJAAJIEN TÄYDENNYSKOULUTUS 6

lähtökohta

Useissa EU-maissa on todettu puutteita opettajien taitojen päivittämisessä. Euroopan komission tekemässä analyysissä kävi ilmi, että jäsenvaltioiden nykyiset opettajankoulutusjärjestelmät eivät aina anna opettajille sitä koulutusta, jota he tarvitsevat. Täydennyskoulutus on pakollista vain 11 jäsenvaltiossa, ja siellä missä täydennyskoulutusta järjestetään, sitä

tarjotaan yleensä alle 20 tuntia vuodessa ja joka tapauksessa enintään viisi päivää vuodessa. Vain puolet Euroopan maista tarjoaa opettajille järjestelmällisesti tukea ensimmäisen opetusvuoden aikana (esimerkiksi perehdytystä, koulutusta tai mentoroitua).

Suomessa täydennyskoulutuksen ongelmia ovat erityisesti alueellinen

kattavuus, eri opettajaryhmien tasa-vertainen osallistumismahdollisuus, työyhteisökoulutusten vähäisyys sekä työuran eri vaiheiden huomiointi koulutustarpeissa. Puutteista huolimatta täydennyskoulutusten teemat ovat moninaiset ja opettajat suhtautuvat myönteisesti täydennyskoulutukseen.

ohjausta vai tulipalon sammuttamista – näkökulmia oppijalähtöisen ohjauksen resurssien suuntaamiseen

Oppilaitosten tehtävä on sivistää ja opettaa, mutta myös luoda tulevaisuutta. Pisa- ja muiden tutkimusten valossa suomalainen koululaitos on saanut mainetta juuri tulevaisuuden tekijänä, sillä koulutusjärjestelmämme on nähty maamme huiman teknologisen kehityksen ja kansantalouden kasvun peruspilarina.

Kun muista maista tullaan ihailemaan ja mallintamaan maamme koulujärjestelmää ja sen saavutuksia, negatiivisia asioita ei juurikaan nosteta esille. On epäkorrektia puhua siitä, että kaikki eivät opi tai motivoidu oppimaan; tai siitä, miten opettajat yrittävät aina vaan pienemmillä resursseilla luoda meille loistavaa tulevaisuutta.

Hyvistä saavutuksista kiitetään paitsi koulutusjärjestelmäämme myös asiantuntevia opettajia ja opettajankoulutusta. Opettajankoulutus varmistaa hyvän pohjan opetustyölle, mutta nopeasti muuttuva yhteiskunta tuo jatkuvasti haasteita, joihin ei löydy vastausta pelkästä peruskoulutuksesta tai ammattitaidon päivittämisestä.

Nykyisten oppimis- ja ihmiskäsitysten mukaisesti opetusta ja oppimista henkilökohtaistetaan yhä enemmän. Nuorten ja aikuisten opettaminen onkin hyvin pitkälle ohjaamista, ohjaaminen taas vaatii erilaisia taitoja kuin opettaminen.

Ohjaamisen merkitys on oivallettu ja sen sisältöjä ja välineitä on kehitetty viime vuosina paljon sekä projekteissa että oppilaitosten sisäisessä toiminnassa. Valitettavasti kehittämiseen käytetyt resurssit valuvat hukkaan, jos ohjausvälineitä ja käytäntöjä ei saada oikeasti käyttöön.

Suomalaisessa oppimisajattelussa ja sitä ohjaavassa politiikassa on melkoinen ristiriita: oppilaat pitää huomioida yksilöinä ja luoda jokaiselle oma oppimispolku, mutta samalla vähennetään resursseja, jolla tämä henkilökohtaistaminen toteutettaisiin.

Koulutuksen resursseja on vähennetty muun muassa sillä perusteella, että oppiminen voidaan siirtää yhä enemmän verkkoon tai työpaikoille. On luotu har-

ha siitä, että kaikki kykenevät itseohjautuvaan oppimiseen. Teknologia kehittyy, mutta ihminen ei muutu: oppijat ovat aina erilaisia, oppimisvaikeudet eivät poistu tai vähene internetin myötä. Vaikka teknologia auttaa joitakin oppijoita, se ei poista opettajan tai ohjaajan tarvetta. Verkottuvassa ja muuttuvassa maailmassa kuunteleva ja dialoginen ohjaus on välttämätöntä: vaikeista oloista tuleva nuori ei kaipaa verkkotutoria vaan ihmistä.

Ihminen on edelleen opetuksen ja ohjauksen tärkein resurssi. Siksi ohjaajan ammattitaidon kehittäminen on oleellinen osa oppijalähtöisen työn vahvistamista – tälle on oltava aikaa, tilaa ja sen myötä mahdollisuus kollegiaaliseen, vuorovaikutteiseen keskusteluun yhdessä toisten ohjaajien kanssa.

**Pirkko Kuhmonen ja
Sari Vanhanen**

Pirkko Kuhmonen toimii opinto-ohjaajana Turun aikuiskoulutuskeskuksessa ja Sari Vanhanen suunnittelijana Turun ammattikorkeakoulussa

haasteita ja ratkaisumalleja

Opettajan roolin muuttuminen yhä enemmän oppimisen ohjaajaksi on yksi keskeisimmistä tämän päivän ja erityisesti tulevaisuuden opettajuutta muokkaavista haasteista. Muuttu-

vassa yhteiskunnassa tähän liittyvät saumattomasti myös moninaiset ammattitaitovaatimukset, joihin kuuluvat muiden muassa monikulttuurinen osaaminen, oppimistyylien tun-

temus, erilaisten oppijoiden tunnistaminen ja huomioiminen sekä kyky niin soveltaa kuin kehittääkin uusia opetusmenetelmiä.

Tulevaisuudessa opettajille tulisi tarjota yhä enemmän koulutusta, joka johtaa uusien opetusmenetelmien kehittämiseen ja soveltamiseen. Opettajien tärkein tehtävä on tarjota nuorelle työkalut, joiden avulla hän voi soveltaa oppimaansa ja vastaanottaa ja muokata uutta tietoa. Ihanteena on itsenäinen ja motivoitunut oppija, ei perinteinen passiivinen informaation vastaanottaja ja ulkomuistaja.

Opettajien olisi kehitettävä entistä yhteistoiminnallisempia ja konstruktivisempia näkökulmia oppimiseen, jolloin opettajan roolina on toimia oppimisen fasilitaattorina, oppimistilanteiden organisoijana ja luokkien/ryhmien vetäjinä. Opettajakoulutuksessa tulisi myös huomioida se, että nykyään opettajat saavat yhä useammin opetettavakseen luokkia, joissa oppilaiden kulttuuri- ja kielitausta, taitotaso ja erityistarpeet vaihtelevat. Jokaiselta opettajalta edellytetään yhä enemmän erilaisten kulttuurien ja oppimistyylien tuntemusta sekä valmiuksia organisoida monipuolisia oppimistilanteita.

toimenpide-ehdotukset:

1. Opettajien työelämäjaksoihin on panostettava, sillä ne auttavat opettajaa päivittämään työelämä- ja substanssiosaamistaan sekä kehittämään tekemällä oppimisen muotoja.

Opettajien työelämäosaamisen kehittämisen rinnalle tarvitaan myös koulutusta, joka tuottaa taitoa soveltaa työssäoppimisen ja tekemällä oppimisen menetelmiä osana kouluopetusta. Samalla opettajille tulee tarjota lisää tietoa ja työkaluja opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen.
2. Työelämäjaksoja tulee järjestää myös peruskoulujen opettajille, sillä ne auttavat opettajaa rakentamaan opetustaan käytännönläheisemmäksi ja konstruktivistisen oppimisen näkökulman suuntaan.
3. Täydennyskoulutusta tulee tarjota myös moniammatillisille ryhmille. Verkostokoulutusta voi järjestää esimerkiksi kehittämiskoulutuksena, jossa oppimisen lisäksi luodaan myös alueellisia yhteistyöverkostoja. Tällaisiin koulutuksiin/työpajoihin voisi osallistua esimerkiksi opettajia, erityisopettajia, opinto-ohjaajia, kuraattoreita, työ-pajaohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, työvoimaneuvoja jne.
4. Opettajille on taattava oikeus lisä-, täydennys- ja jatkokoulutukseen työssä ollessaan. Perus- ja jatkokoulutuksen on muodostettava systemaattinen kokonaisuus, jossa voidaan ottaa huomioon myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opettamiseen ja ohjaamiseen liittyvät haasteet.

TIIVISTELMÄ 7

Tämän julkaisun luvuissa 2-6 on esitetty erilaisia toimenpide-ehdotuksia, jotka sijoittuvat eri vaiheisiin nuoren polulla koulusta työelämään. Toimenpide-ehdotukset pohjautuvat teematyöryhmän *Koulutuksesta työelämään* toteuttajaprojektien kehittämistyöhön ja sen eri toimijoiden asiantuntemukseen. Tiivistettynä nämä ehdotukset voidaan ryhmitellä kolmen eri otsikon alle:

1 Perusopetuksen ja toisen asteen välisen nivelvaiheen yhteistyötä tulee lisätä ja eri toimijatahojen vastuita sekä resurssien jakoa tulee selkeyttää.

Nivelvaiheeseen liittyvän ohjauksen kehittämiseksi tulisi kuntiin tai kuntayhtymiin perustaa **matalan kynnyksen ohjauspaikkoja**, jotka selkeästi vastuutetaan huolehtimaan kaikista niistä nuorista, jotka ovat vaarassa pudota koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Ohjauspaikka voisi toimia myös moniammatillisen, organisaatioiden välisen, yhteistyön koordinaattorina.

Eri toimijoiden (valtio, kunnat, hallintokunnat) yhteistyötä tulee lisätä, sillä sektorihallinto ja ongelmat yhteistyön toteuttamisessa niin kunnallisella, alueellisella kuin valtiollisella tasolla aiheuttavat edelleen paljon päällekkäisiä toimintoja ja resurssien hukkaamista. Toisaalta palvelujen ulkopuolelle jää tukea tarvitsevia nuoria.

2 Lähiopetuksen sekä opin- to- ja uraohjauksen määrää on lisättävä sekä perus- että ammatillisessa opetuksessa. **Valtiovallan tulee taata**

Lähiopetuksen sekä opin- to- ja uraohjauksen määrää on lisättävä sekä perus- että ammatillisessa opetuksessa. **Valtiovallan tulee taata**

tälle riittävät resurssit muun muassa pitämällä kiinni lupauksesta, että ikäluokkien pienentymisestä koituvat säästöt käytetään koulutuksen kehittämiseen. Myös koulutuksen järjestäjän on omalta osaltaan sitouduttava tähän tavoitteeseen. Oppilaitosten tulee lisäksi muuttaa toimintakulttuuriaan siihen suuntaan, että ohjaus- ja tukipalvelut liitetään saumattomaksi osaksi opetusta ja oppilaitoksen arkea.

Perusopetuksen päättövaiheessa niille nuorille, joilla on ongelmia kouluun sopeutumisessa tai elämänhallinnassa, on tarjottava **tehostettua ohjausta**. Työkaluina voidaan käyttää esimerkiksi JOPO-luokkien toimintamallia, laajennettuja TET-jaksoja ja koulukokeiluja, yksilöllisten tarpeiden mukaan suunniteltua ohjausta ja työpajojen tarjoamia palveluja.

3 Joustavia kouluttautumismallia ja työelämäyhteistyötä tulee lisätä

Työelämään siirtymisen nivelvaiheohjaus tulee saada oppilaitoksissa **suosituksesta veltvollisuudeksi**. Lisäksi alueellisesti tulee selkeyttää eri viranomaisten välistä työnjakoa työelämään siirtymisen nivelvaiheessa. Ohjaus- ja tukipalveluissa tulee huomioida erityisesti erityistuen tarpeessa olevien nuorten palvelujen turvaaminen. Tähän tulee myös valtakunnallisesti varata riittävästi resursseja.

Toisessa nivelvaiheessa (koulusta työelämään) **työskenteleville** julkisen sektorin ja yritysten työntekijöille tulee järjestää **koulutusta** palveluverkoston kokonaisuuden hallitsemiseksi. Koulutusten avulla voidaan edistää myös eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja yhteistyötä. Erityisesti yritysten edustajat tulee saada nykyistä enemmän mukaan nivelvaiheen toimintojen kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Työammattikoulutukselle tulee antaa **virallinen status**. Tunnustukseen voisi liittyä mahdollisuus "työammattinimikkeeseen" käyttöön. Virallinen status helpottaisi työllistymistä koulutuksen jälkeen. Mahdollisuus täydentää myöhemmin työammattitutkintoa jatko-opintokelpoisuuden saavuttamiseksi tulee taata. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi lisäämällä ammatillisen perusopetuksen, aikuiskoulutuksen ja nuorten työpajojen yhteistyötä.

Oppilaitosten työelämäyhteistyötä ja -osaamista tulee kehittää. Lisäksi yhteistyössä Kelan, työ-, sosiaali- ja opetushallinnon kanssa tulee luoda toimivat mallit erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden saattamiseen ja tukemiseen koulusta työelämään.

hallitusohjelma haltuun

Pääministeri **Matti Vanhasen** toisen hallituksen 19.4.2007 hyväksytyssä hallitusohjelmassa on lukuisia kohtia, jotka toteutuessaan helpottavat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sijoittumista koulutukseen ja sitä kautta työelämään. Haasteena on tietysti varmistaa, että hallitusohjelman linjaukset todella muuttuvat konkreettisiksi teoiksi, ja että niihin sitoudutaan myös kuntatasolla. Ohessa muutamia poimintoja, joiden toteutumista nuorten kanssa työskentelevien eri toimijoiden kannattaa seurata:

”Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi nopeutetaan koulutuksesta valmistumista ja panostetaan erityisesti vaille ammatillisia valmiuksia jäävien osuuden supistamiseen nuorisoiäluokista.”

”Ryhdytään toimiin koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseksi.”

”Jokaiselle perusopetuksen päätävälle nuorelle turvataan koulutuspaikka sekä riittävä opintojen ohjaus ja tukitoimet. Koulupudokkuutta vähennetään kiinnittämällä huomiota erityisesti nivelvaiheisiin.”

”Ikäluokkien pienentymisestä vapautuvat voimavarat käytetään koulutuksen laadun kehittämiseen. Perusopetuksen voimavaroja vahvistamalla ehkäistään ja lievennetään lasten ja nuorten syrjäytymistä.”

”Ammatillisen koulutuksen arvostusta, houkuttelevuutta ja työelämälähtöisyyttä parannetaan. Aloituspaikkojen määrää lisätään ja niitä suunnataan alueellisen työvoimatarpeen mukaan ja kasvukeskuksiin.”

”Lähiopetuksen ja -ohjauksen määrää lisätään ammatillisessa peruskoulutuksessa.”

”Varmistetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, erityisesti mielenterveyspalvelujen sekä muiden opiskelupalvelujen tasa-arvoinen saatavuus.”

”Nuorten osallistumismahdollisuuksia ja kuulemista edistetään. Kehitetään nuorten työpajatoiminta koko maan kattavaksi.”

”Koulutuspaikkojen tarjontaa saatetaan vastaamaan työvoiman kysyntää. Käynnistetään selvitys toimialoista, jotka kärsivät ammattitaitoisen työvoiman puutteesta ja tuetaan eri toimijoiden yhteisenä hankkeena pyrkimyksiä helpottaa tilannetta.”

”Lasten ja perheiden ongelmiin tulee puuttua nykyistä aikaisemmassa vaiheessa.”

PROJEKTIVUVAUKSET

EQUAL-teematyöhanke *Työelämään integroituminen – koulutuksen ja työelämän yhteen niveltäminen* edistää teematyön projekteissa kehitettyjen hyvien käytäntöjen ja toimintamallien leviämistä ja juurtumista. Teematyö järjestää koulutuksia teemaan liittyvistä aiheista ja pyrkii vaikuttamaan alueellisen ja kansallisen tason koulutusta ja ohjausta koskeviin päätöksiin.

Teematyöhankkeen vetäjänä toimiva **VaSkooli-projekti** on kehittänyt Turun ja Salon seutukuntiin alueellisen koulutustakuumallin, jota voidaan hyödyntää myös muualla Suomessa. Malli perustuu moniammatillisiin ohjaus- ja tukitoimiin, joustavaan työelämäyhteistyöhön, oikeanlaisten koulutuspaikkojen riittävyuden varmistamiseen, vanhempien kasvatusvastuun tukemiseen sekä oppilaiden elämänhallinnan ja työelämäkokemusten lisäämiseen.

- lisätietoja www.vaskooli.fi

Chances-hanke on keskittynyt opinto-ohjauksen kehittämiseen. Hankkeessa on tuotettu koulutuskokonaisuuksia koulun henkilöstön ohjauksellisten taitojen tukemiseksi ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi. Jyväskylän ammattiopistossa on kehitetty erityisopetusjärjestelmää ja opiskelijan itseluottamusta tuetaan valinnaisten Ura- ja elämänsuunnitteluopintojen avulla. Hanke julkaisi lokakuussa 2006 artikkelikokoelman *Pysäytyksuvia. Sukupuoli ja seksuaalisuus nuorten elämässä ja koulun arjessa*. Hankkeelta on ilmestynyt myös muita ohjaukseen liittyviä tutkimusraportteja ja julkaisuja.

- lisätietoja www.oph.fi

Koutsi – Arvioiden ja valmentaa työammattiin - on Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskuksen hallinnoima hanke, jossa on kehitetty ammatillisen kuntoutuksen, koulutuksen ja valmen-

nuksen työelämälähtöisiä malleja. Projektissa on toteutettu niin ammatillisessa peruskoulutuksessa kuin työvoimapolitiisessa aikuiskoulutussessakin ns. työammattikoulutuksia. Näiden koulutusten erityispiirre on, että tutkintotavoitteisuuden sijasta ne tarjoavat työllistymiseen tähtäävän täsmäkoulutuksen. Kohderyhmänä ovat ne erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, joille tutkinto syystä tai toisesta on osoittautunut tai arvioidaan liian kovaksi palaksi.

- lisätietoja www.koutsi.fi

Oppimisvaikeudet ovat erittäin yleisiä: jopa 25 prosentilla väestöstä on oppimisessa pulmia. **Lukineuvola-hanke** pyrkii edistämään oppimisen erilaisuuden tunnistamista ja huomioimista. Lukineuvola on palvelupiste, josta saa tietoa, ohjausta, neuvoa ja tukea oppimisen pulmiin. Lukineuvolan palvelut on tarkoitettu nuorille ja aikuisille oppimisvaikeuksisille, heidän läheisilleen sekä eri alojen ammattilaisille. Lukineuvola-hankkeessa järjestetään myös luki- ja oppimisvaikeuksiin liittyvää koulutusta eri alojen ammattilaisille. Lukineuvolan kotisivuilla voi tehdä itse pikalukitestin tai kysyä luki- ja oppimisvaikeuksiin liittyviä neuvoja Nettineuvojalta.

- lisätietoja www.lukineuvola.fi

Etelä-Savon ammattiopiston **Muuntaja-projektin Etappi-osahankkeessa** jaksotettiin ammatillinen perustutkinto kaksivaiheiseksi. Tutkintoon edettiin siis etapeittain. Hankkeessa kehitettiin ammatillisen perustutkinnon ensimmäinen vaihe eli etappi; 40 opintoviikon laajuinen tutkinnon osa, joka johdettiin työelämän toimintakokonaisuudesta. Etapeittain tutkintoon johtava työpainotteinen kouluttautumismalli kehitettiin ja toteutettiin opiskelijoiden, paikallisen työelämän ja oppilaitoksen yhteistyönä. Etappikoulutuksen jälkeen

opiskelija työllistyi tai jatkoi opintoja ammatilliseen perustutkintoon. Hankkeessa pilotoitiin kaksi koulutusta: vanhustyö ja talotekniikan perustutkinnon osatutkinto. Tuotoksena ovat ensimmäisen vuoden opetussuunnitelmat molempiin koulutuksiin. Etappikoulutuksesta on tuotettu myös *Etapeittain tutkintoon ja työelämään* -julkaisu.

- lisätietoja www.adaptor.fi

Opequal-projektissa on luotu toimintamalli peruskoulusta toiselle asteelle siirtymistä kuvaavan nivelvaiheen ohjaukseen sekä tekemällä ja työssäoppimalla hankitun osaamisen toteuttamiseen ja arviointiin. Nivelvaiheen ohjausmallissa "nivelopo" koordinoi ohjausta ja yhteistyötä oppilaitosten, palvelujen tuottajien ja työpaikkojen välillä. Opintojen keskeyttämisten vähentämiseksi on kehitetty vaihtoehtoisia ohjauspolkuja, jotka mahdollistavat opintokokonaisuuksien suorittamisen tekemällä oppimalla ammatillisten oppilaitosten ja työpajojen yhteistyönä. Tekemällä oppiminen perustuu avattuihin opetussuunnitelmiin, jotka vastaavat työpajojen työprosesseja ja -tehtäviä. Yhteistyö toteutuu sopimuksellisesti ja siinä on määritelty yhteistyön tavoitteet, pelisäännöt, toimenpiteet ja kustannukset.

- lisätietoja www.valtakunnallinentyo-pajayhdistys.fi

Leonardo-ohjelmaan kuuluva **Second Chance -hanke** on tuottanut oppijälhtöisen ohjausmallin ammatilliseen koulutukseen sekä internetpohjaisen ohjaajan työkalupakin. Työkaluja voi hyödyntää opiskelijan ohjaukseen eri vaiheissa. Työkalut on koottu hankkeessa mukana olevien maiden yhteistyökumppanien kehittämistä hyvistä käytännöistä.

- lisätietoja www.secondchance.utu.fi

LÄHTEET

Tämän julkaisun keskeistä taustamateriaalia ovat olleet sen toteuttajaprojekteilta kerätyt hyvien käytäntöjen kuvaukset ja erilaiset raportit sekä toimenpide-ehdotukset. Tilastollista taustamateriaalia on kerätty lisäksi esimerkiksi eri ministeriöiden, Opetushallituksen ja tilastokeskuksen www-sivuilta. Edellä mainittujen lisäksi tätä julkaisua tuottaessa on käytetty seuraavia painettuja lähteitä.

painetut lähteet

Ahola, S. & Kivelä, S.: Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla. VaSkooli-projektin tutkimushankkeen 1.osaraportti. Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus 2007.

Hallituksen työllisyyspolitiikkaohjelman toimeenpano: nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu sekä työpajatoiminnan vakinaistaminen. Työministeriön ja opetusministeriön yhteiskirje 2005.

Häggman, E.: Selvitys toisen asteen yhteishaussa hakematta jättämisen syistä perusopetuksen päättäneillä oppilailla Länsi-Suomen läänissä vuonna 2004. Länsi-Suomen lääninhallitus 2004.

Kansantalousosasto: Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi – Suomen kansallinen toimenpideohjelma 2005-2008. Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset. Valtiovarainministeriö 2005.

Kivirauma, J., Rinne, R. & Klemelä, K.: Erityisopetus laajenevana koulutienä. Turun yliopisto, kasvatustieteen laitos 2004.

Koskinen, T.: Toisen asteen yhteys? Aktivointia ammatilliseen koulutukseen ja keskeyttämisen ehkäisyä – kokemuksia ja hyviä käytäntöjä. Opetusalan koulutuskeskus 2006.

Koulutus ja tutkimus 2007-2012. Alustava laskelma koulutustarjonnan tavoitteista. Opetusministeriö 2007.

Lankinen, T.: Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriö 2004.

Launikari, M. & Puukari, S. (toim.): Multicultural guidance and counselling. Theoretical foundations and best practices in Europe. University of Jyväskylä. Institute for Educational Research 2005.

Linna, M., Blom, H., Hirvola, M. & Olenius, T.: Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriö 2005.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A.: Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.

Niittymäki, T.: Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista, jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa. Opetushallitus 2005.

Nuorten ohjauspalveluiden tehostaminen. Opinto-ohjauksen ja työhallinnon ohjauspalveluiden yhteistyöryhmä. Opetusministeriö 2007.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtion tarkastusvirasto 2007.

Nykänen, S., Karjalainen, M., Vuorinen, R. & Pöyliö, L.: Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – Poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos 2007.

Nyyssölä, K.: Koulun ulkopuolella opitun tunnustaminen. Opetushallitus 2002.

Opintojen keskeyttämisen vähentämisen toimenpideohjelma. Keskustelumuistio. Opetusministeriö 2007.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007.

Taajamo, M. & Puukari, S.: Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos 2007.

Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus, ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähetessä. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö 2007.

Vehviläinen, J.: Nuorten osallisuus-hankkeen hyvät käytännöt. Opetushallitus 2006.

